

พระพุทธศาสนา : รากฐานการศึกษาไทยที่ควรหันมามอง

Buddhism: the Foundation of Thai education of look return

อำพล บุตดาสาร^{1*}, ชาทิเมธี หงษา², ประยูร ป้อมสุวรรณ³
Amphon Buddasarn^{1*}, Chatmethee hongsa², Prayoon Pomsuwan³

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร^{1, 2, 3}
Faculty of Humanities and Social Science Phranakhon Rajabhat University^{1, 2, 3}

*Corresponding Author, e-mail : ampon828@hotmail.com

(Received: January 18, 2021 | Revised: May 30, 2021 | Accepted: May 30, 2021)

บทคัดย่อ

รากฐานการศึกษาไทยเริ่มต้นจากวัดโดยมีพระเป็นผู้สอนทั้งวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีพได้แก่ การรู้ดีรู้ชั่วรู้บุญรู้ผิด ทั้งนี้เพราะเมืองไทยเป็นประเทศที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ก่อร่างสร้างตัวกลายเป็นประเทศที่มั่นคง มีประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามรากฐานการศึกษาไทยเพิ่งจะถ่ายโอนจากบทบาทของพระในวัดและบทบาทของวังในการจัดการศึกษาเมื่อสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรขั้นพื้นฐานมีแค่ให้รู้ว่ามี แต่ขาดทักษะการจัดการเรียนการสอนให้เกิดเป็นรูปธรรม หรือเข้าสู่วิถีชีวิตของคนในปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย หลักพุทธปรัชญาการศึกษาที่เกิดจากการตกลึกวิชาการทางโลกผสมกับการตรัสรู้หลักธรรมอันลึกซึ้งของพระพุทธเจ้า ไม่นำมาสู่การประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาหรือหาแนวทางพัฒนาทุกขจักร

สภาพปัญหาการศึกษาไทยที่กำลังเผชิญอยู่ ดังนั้นแนวทางที่ถูกต้องควรจะหันกลับมาดูรากฐานการศึกษาของไทยเพื่อก้าวไปสู่บรรทัดฐานที่ถูกต้องต่อไป

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, รากฐานการศึกษาไทย

Abstract

The Foundation of Thai education started from a temple with a monk as a teacher, both in academic, professional and life subjects such as knowing good, knowing evil, knowing correct and wrong, because Thailand has been a country that has accepted Buddhism since its founding, and has become a stable country. However, the Thai education system has only recently been transferred from the role of monks in temple and the roles of places in education management from the reign of King Rama VI until the present. But lack of teaching and learning skills to be concrete or to enter the way of life of people today in a deadly way of life. Buddhist philosophy of education arising from the crystallizing of world scholarly combined with the enlightenment of the Buddha does not lead. To the application to solve the problem or find a way to escape suffering from the problem of Thai education that is facing, therefore, the right way should turn to the foundation of Thai education in order to move to the correct way.

Keywords: Buddhism, the foundation of Thai education

1. บทนำ

อาจกล่าวโดยทั่วไปได้ว่าสังคมต่าง ๆ จัดการศึกษาโดยมีจุดหมายใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประการ ซึ่งสังคมแต่ละแห่งอาจเน้นจุดหมายเหล่านี้แตกต่างกันไป จุดหมาย 3 ประการดังนี้ คือ (1) เพื่อเตรียมคนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สมาชิกที่ดีของสังคมจะต้องมีความสามารถอย่างน้อยสองประการคือ หนึ่ง สามารถประกอบการงานบางอย่างเพื่อเลี้ยงชีพของตนได้ สองสามารถปฏิบัติตนให้เข้ากับสมาชิกอื่น ๆ ของสังคมได้ในระดับหนึ่ง คือต้องรู้ระเบียบแบบแผน และวิถีชีวิตที่สังคมยอมรับ (2) เพื่ออบรมบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามนัยแห่งลัทธิความเชื่อบางอย่างที่คนทั่วไปในสังคมนั้นยึดถือ สังคมบางสังคมเห็นว่าการมีความสามารถ 2 อย่างดังกล่าวข้างต้นนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอเพราะเพียงแต่ทำให้คนเป็น “พลเมืองดี” เท่านั้น แต่ยังไม่ถึงกับเป็น “คนดี” คนเรามีชีวิต 2 ด้าน คือด้านนอกกับด้านใน ด้านนอกนั้นเป็นการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ส่วนด้านในเป็นการมีความสัมพันธ์กับแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์อันได้แก่ปรมัตถธรรม การจัดการศึกษาเพื่ออบรมคนให้เป็นชาวพุทธที่ดี ชาวคริสต์ที่ดี หรือชาวมุสลิมที่ดีต้องเป็นไปเพื่อความมุ่งหมายนี้ และ (3) เพื่อเป็นการประเทืองปัญญา สังคมบางแห่งเชื่อว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์โลกอื่นตรงที่มีปัญญาที่จะแสวงหาและชื่นชมความจริงบางอย่างในตัวเอง เป็นความจริงที่มีได้มีประโยชน์ใช้สอย คือมิได้ช่วยให้ผู้รู้เป็นพลเมืองดีขึ้นหรือคนดีขึ้น หรือประกอบกิจบางอย่างดีขึ้น แต่ทำให้ผู้รู้เข้าใจที่ารู้ ความรู้เป็นจุดหมายสูงสุดในตัวเองมิใช่เป็นเครื่องมือที่จะพาไปสู่สิ่งใด

อย่างไรก็ตาม การศึกษาขั้นพื้นฐานนับได้ว่าเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคนไทยส่วนใหญ่จะสิ้นสุดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุตามพระราชบัญญัติและตามนโยบายของรัฐ โดยเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่สามารถทำให้นโยบายของรัฐเห็นผลการปฏิบัติที่เป็นจริงเกิดขึ้นได้ (จันทรานี สงวนนาม,

2553, น.121) แต่กระนั้นก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จด้านการจัดการเรียนการสอนเท่าที่ควรจะเป็น อาจเป็นเพราะยังขาดองค์ประกอบด้านอื่นๆอีกมากที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การศึกษาไทยดีขึ้น

แต่เมื่อหันกลับมาดูการศึกษาไทยในอดีต ซึ่งสมัยก่อนคนไทยส่วนมากเรียนหนังสือกับพระที่วัด ปรัชญาการศึกษาของเราจึงเป็นปรัชญาที่อิงอยู่กับพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การศึกษาคือการได้เรียนกับพระที่วัด การบวชคือการเรียนในชั้นสูงจากธรรมดา ผู้หญิงบวชไม่ได้ และธรรมเนียมปฏิบัติไม่ให้เข้าไปคลุกคลีกับพระก็เลยไม่ได้เรียน และหนังสือเรียนก็เป็นหนังสือพระหรือธรรมะแทบทั้งหมด หรือไม่ก็เป็นหนังสือที่สอดแทรกคุณธรรมแบบพุทธเอาไว้ทั้งเล่ม เช่น มหาชาติคำหลวง ไตรภูมิพระร่วง จินตามณี มุลบทบรรพกิจ และประณม ก.กา เป็นต้น ผู้แต่งหนังสือเรียนก็มักจะเป็นผู้ที่นับถือพุทธอย่างเคร่งครัด เช่น พระโหราธิบดี ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือไม่ก็เป็นพระสงฆ์ เช่น พระเทพโมฬี (ผึ่ง) แห่งวัดราชบุรณะ ผู้แต่งหนังสือประณมมาลา ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 และพระอมรวิริกขิต (เกิด อดโร) แห่งวัดบรมนิวาส แต่งอักษรนิติ ในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 (พระราชนิพนธ์ ป.อ.ปยุตโต), 2528, น. 253) หนังสือทั้งสองเล่มนี้ได้รับการใช้ในการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง เพราะฉะนั้นอิทธิพลของศาสนาพุทธต่อการศึกษาไทยในอดีตจึงมีมาก

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 การศึกษาเริ่มแยกออกมาจากวัด โดยรัฐเริ่มเข้ามาจัดการศึกษา ทั้งนี้ก็เพราะชนชั้นนำเห็นว่า ความรู้ที่สอนกันที่วัดนั้นไม่เพียงพอสำหรับจะรักษาประเทศให้อยู่รอดและนำสังคมไทยเข้าสู่โลกสมัยใหม่ได้ การเข้าสู่โลกสมัยใหม่นั้นจำต้องพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านทั้งการเมือง การปกครอง การป้องกันประเทศ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การพัฒนา เหล่านี้ต้องอาศัยความรู้สมัยใหม่จากโลกตะวันตก การเปิด

ประเทศเข้าสู่สังคมนานาชาตินั้นจะต้องเปิดการแข่งขันทุกๆ ด้าน หากไม่มีคนมีความรู้แผนสมัยใหม่ เมืองไทยก็จะกลายเป็นประเทศล้าหลังถูกเขาเอาเปรียบ รัฐกำลังต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัย เช่น วิศวกร แพทย์ นักบริหาร นักกฎหมาย นักการตลาด นักปกครอง

ยิ่งเวลาล่วงไประบบการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมก็ยิ่งสลับซับซ้อนมากขึ้น ระบบโรงเรียนก็ยิ่งมีบทบาทมากขึ้นในการให้การศึกษาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง รัฐก็ยิ่งมีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นเหมือนกันทั่วโลก ตั้งแต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น ความสัมพันธ์และการติดต่อกันระหว่างประเทศใกล้ชิดกันมากขึ้น โลกแคบลง การแข่งขันระหว่างประเทศเข้มข้นมากขึ้น สังคมที่ต้องการเปิดประเทศนี้ไม่พ้นที่จะต้องแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ปัจจัยสำคัญยิ่งปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้แข่งขันกับเขาได้คือความรู้

ปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่ได้รับการเชิดชูมากขึ้นทุกที ความรู้ซึ่งในสมัยโบราณเป็นพาหนะที่จะพาบุคคลไปสู่โลกุตระธรรมนั้น บัดนี้ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา (ซึ่งส่วนใหญ่ หมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ) ตัวมนุษย์เองก็กลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยถูกเรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งแตกต่างเป็นอย่างมากกับความคิดในสมัยโบราณที่ต้องการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ อันได้แก่ปรมาตมธรรม การจัดการศึกษาโดยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจอย่างที่เป็นอยู่ปัจจุบันทำให้ระบบการศึกษาต้องห่างจากศาสนาพุทธมากขึ้น และต้องทำให้รัฐเข้ามามีการจัดการศึกษาใกล้ชิดขึ้น

2. ความล้มเหลวของการศึกษาในสังคมไทย

ดังที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นว่า ปรัชญาการศึกษาของไทยในสมัยก่อนหน้าที่จะมีการปฏิรูปการศึกษา ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 นั้น มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การรักษาวัฒนธรรมประเพณีเดิมเพื่อความสุขความอยู่

รอด เพื่อชีวิตของผู้เรียนและของสังคม โดยให้ความสำคัญต่อศีลธรรมจรรยาเป็นอย่างมาก แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 รัฐบาลยิ่งพยายามพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน ดังที่มีปรัชญาสังคมว่า “งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุข” และความคิดทางการศึกษาก็ได้รับการหยิบยืมจากประเทศทางตะวันตกมาใช้มากขึ้น ประเทศไทยมีการติดต่อสื่อสารกับประเทศต่างๆ มากขึ้น และวัฒนธรรมของประเทศตะวันตกก็แพร่หลายเข้ามาในสังคมไทยมากขึ้นด้วยเช่นกัน การศึกษาของไทยตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา จึงได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาน้อยลง ๆ ตามลำดับ บทบาทของพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่เด็กก็ลดน้อยลง หนังสือเรียนที่เป็นทางโลกโดยเฉพาะมีมากขึ้น หลักสูตรก็กว้างขึ้น และเน้นแต่วิชาชีพที่จบออกมาแล้วได้งานทำดี มีเงินเดือนเยอะ ๆ โดยไม่ได้เน้นวิชาทางด้านศีลธรรม จริยธรรมเลย (อำพล บุตดาสาร, 2559, น. 66)

ดังนั้น จึงทำให้ระบบการศึกษาของเมืองไทยได้เกิดผลผลิตพลาด เกิดปัญหาต่างๆ มากมายตามมา ซึ่งอาจจำแนกเป็นปัญหาได้ดังนี้

(1) ทำให้ผู้ได้รับการศึกษาแล้วมุ่งกันแต่จะแข่งขันกันในการแสวงหาฐานะ หมายความว่ามุ่งที่จะใช้การศึกษาเป็นทางไต่ไปสู่ฐานะอันสูงส่ง และจากการที่พยายามจะแข่งขันกันเพื่อไต่ไปสู่ฐานะ ก็ทำให้เกิดค่านิยมในทางที่เห็นแก่ตัว ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือไปแสวงหาฐานะในทางสังคม และการแสวงหาฐานะในทางสังคมนั้น ก็หมายถึงการหาโอกาสที่จะแสวงหาความสุข บำเรอตน หรือเอารัดเอาเปรียบกันให้มากขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้เกิดความผิดพลาดและเกิดปัญหาสังคมขึ้นต่าง ๆ นานา หมายความว่าปัญหาสังคมนั้นก็เป็นผลสะท้อนมาจากการศึกษานี้ด้วยโดยเฉพาะการที่ทำให้คนพยายามแสวงหาประโยชน์ส่วนตน และแย่งชิงเอารัดเอาเปรียบกัน

(2) การศึกษาในปัจจุบันนี้ไม่ประสบความสำเร็จในแง่จริยธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่ปรารถนาอย่างหนึ่งในการให้การศึกษา แต่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ จริยธรรมมีบรรจุอยู่ในหลักสูตรน้อยมาก จึงทำให้ผู้เรียนขาดศีลธรรม จริยธรรม เป็นอันมาก แล้วผลอันนี้ก็ปรากฏในรูปของความวิปริตผันแปรเป็นไปต่าง ๆ แห่ง ความประพฤติของเด็กและเยาวชนทั้งหลายที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะที่เห็นกัน อยู่ทั่วไปในระดับนักเรียน ตลอดถึงนิสิตนักศึกษาด้วย ซึ่งแสดงถึงผลสะท้อนของ การไม่มีหลักเกณฑ์ในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีกับผู้อื่น อันเป็นเรื่องของจริยธรรม นั้นเอง อันนี้ก็เป็นความผิดพลาดอีกอย่างหนึ่ง

(3) การให้การศึกษาที่มุ่งแต่ด้านวิชาชีพเกินไป จนกระทั่งไม่สอนกันหรือไม่ได้กระตุ้นเตือนกันในการที่จะใช้ความคิด หรือมุ่งแต่ด้านอาชีพ แล้วก็ทำให้คน นั้นมีความรู้สึกเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น แล้วมีความรู้ความคิดไม่ กว้างขวางไม่เอาใจใส่ต่อสภาพความเป็นไปในสังคม ปรากฏผลออกมาในรูปของ การไม่รู้จักรับผิดชอบต่อสังคมและการดำเนินชีวิตแบบเอาตัวรอด

(4) นับว่าเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่ในปัจจุบัน เป็นข้อที่ ผู้บริหารการศึกษาทั้งหลายกำลังแก้ปัญหากันอยู่ คือเรื่องของปัญหาความเสมอ ทางการศึกษา ปรากฏว่าการดำเนินการศึกษาของเราเท่าที่ทำมาได้ตั้งเป้าหมายไว้ ว่าการศึกษาโดยเฉพาะในระบบประชาธิปไตยนี้ เราจะต้องพยายามให้ความเสมอ ภาคแห่งโอกาสในการที่จะได้รับการศึกษาแก่ประชาชน เราเริ่มต้นมีการศึกษา สำหรับทวยราษฎร์ หรือต่อมาเป็นการศึกษาสำหรับมวลชนอะไรทำนองนี้ มี ความมุ่งหมายที่จะขยายการศึกษาให้ทั่วถึงให้ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาใน ระดับต่างๆ โดยไม่ขีดชั้น โดยฐานะทางเศรษฐกิจหรือโดยทางสภาพแวดล้อม พยายามให้พลเมืองได้เข้าถึงการศึกษาในระดับต่างๆ อย่างเสมอภาคกัน แต่เท่าที่ ดำเนินมาปรากฏว่าเราไม่บรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายนี้ ยิ่งเราดำเนินการศึกษาไป ก็ปรากฏว่าเรายิ่งห่างไกลจากเป้าหมายทางการศึกษานี้ออกไปทุกที ปัจจุบันนี้

ยอมรับกันว่าการศึกษารัฐโดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาของชนที่มีโอกาสเหนือกว่าในสังคม ทั้งนี้เป็นเรื่องของการได้เปรียบทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง และทางสภาพแวดล้อมอีกอย่างหนึ่ง หมายความว่าบุคคลที่อยู่ในถิ่นเจริญมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่า ยังมีเศรษฐกิจดีด้วยก็ยังมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้นจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ที่อยู่ต่างจังหวัดก็ยังเสียเปรียบทางภูมิศาสตร์ และยังเศรษฐกิจไม่ดีก็อาจไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเลยก็ได้ อย่างดีก็ได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา เพราะฉะนั้น ในสถิติการศึกษาขั้นสูงระดับมหาวิทยาลัยจะปรากฏให้เห็นสภาพเช่นนี้ชัดเจน เมื่อไม่กี่ปีมานี้ปรากฏว่าสถิติการศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาสำหรับชนที่อยู่ในเมืองเป็นส่วนใหญ่ นักศึกษาประมาณ 70% อยู่ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคนั้นมีน้อยเหลือเกิน ที่นี้ว่ากันในทางเศรษฐกิจในด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพ ก็ปรากฏว่าผู้ที่เป็บุตรของข้าราชการหรือพ่อค้าได้รับการศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัยถึง 75 % ส่วนลูกของกสิกรมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเพียง 5%เท่านั้น ทั้งๆ ที่ว่าเมืองไทยของเราส่วนใหญ่เป็นชาวนาหรือกสิกรถึง 75 - 80 % อันนี้ก็เป็นเรื่องของปรากฏการณ์ต่างๆ ทางด้านการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นข้อผิดพลาดหรือความล้มเหลวในการให้การศึกษาในสังคมไทย (ศักดา ปรารค์ประทานพร, 2526, น. 30-32)

ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมานี้ถือเป็นเพียงตัวอย่างที่สังคมไทยกำลังประสบอยู่และไม่อาจที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างเด็ดขาดนัก จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ผู้คนในสังคมเริ่มเรียกร้องหาคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรมมากขึ้น บรรดานักวิชาการและผู้บริหารการศึกษาทั้งหลายกำลังเร่งระดมความคิดที่จะแก้ปัญหานี้ โดยกำลังวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่เยาวชน ตลอดจนผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศ ซึ่งขาดคุณธรรมและศีลธรรมเป็นจำนวนมากนั้น ส่วนหนึ่งมาจากระบบการศึกษาที่ผิดพลาดนั่นเอง เพราะฉะนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเริ่มที่จะนำเอาหลักศีลธรรม จริยธรรมในพระพุทธศาสนามาบรรจุเข้าในหลักสูตรมาก

ขึ้น กล่าวคือ พยายามที่จะแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของสังคม ด้วยการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

3. การศึกษาคืออะไร

ก่อนที่จะกล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศึกษาในประเทศไทย ผู้เขียนจะได้ให้ความหมายของการศึกษาตามทัศนะของนักปราชญ์ดังต่อไปนี้ :-

พุทธทาสภิกขุ (2527, น. 45-48) กล่าวว่า คำว่า “ศึกษา” มาจากคำว่า

สยิ + อิกขา

สมมา + อิกขา

สหา + อิกขา

ผู้ศึกษาจะต้องเห็นชัดในสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างถูกต้องจนดับทุกข์ได้ และสามารถจะอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ด้วยความสะดวกสบาย ดังนั้น การศึกษาจึงมิใช่การเรียนเพียงด้านภาษา และอาชีพเท่านั้น แต่หมายถึงการดับทุกข์ตนเองและผู้อื่นให้ได้ทำตนให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

พระราชวรมณี (ประยูรธ ปยุตโต) (2528, น. 11-25) ได้กล่าวว่า การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้ชีวิตให้เข้าถึงอิสรภาพ คือทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำจากปัจจัยภายนอกให้มากที่สุด และมีความเป็นใหญ่ในตัวเองสามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนให้ได้มากที่สุด

ดร.สาโรช บัวศรี (2529, น. 31) กล่าวว่า การศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาขั้น 5 ให้เจริญเต็มที่เพื่อบรรเทาโรค โทสะ โมหะ ของมนุษย์ให้เบาบางลงและหมดไปในที่สุด

กล่าวโดยสรุปแล้วการศึกษาก็คือกระบวนการที่พัฒนาทางด้านร่างกาย ศีลธรรม จิตใจ และปัญญาของมนุษย์ให้สมบูรณ์ สามารถแก้ไขปัญหาหรือสิ่งบีบ

ค้นหาค้นหาให้ลุล่วงไปได้ นำชีวิตให้เจริญงอกงามไปสู่ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด และ
เสวยผลแห่งความมีชีวิตได้โดยสมบูรณ์

4. หลักธรรมที่ควรนำมาประยุกต์ในการพัฒนาการศึกษา

สิ่งที่เราจะพิจารณาต่อไปก็คือ มีหลักธรรมอะไรที่ถือว่าเป็นแกนกลาง
ของพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาพัฒนาการศึกษาในสังคมไทย เพื่อให้
สังคมไทยพ้นจากปัญหาวิกฤติการศึกษาที่รับระบบการศึกษาจากตะวันตกมาก
เกินไป ถ้าจะกล่าวโดยทั่วๆ ไปแล้วจะมีอยู่ 5 ข้อใหญ่ๆ ดังนี้

(1) หลักอริยสัจ 4 คือหลักที่แสดงถึงสภาพของชีวิตมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร
พร้อมทั้งประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะสามารถหาได้จากชีวิตนี้ ให้มนุษย์จัดการกับ
ปัญหาของมนุษย์ด้วยหลักการและสติปัญญาของมนุษย์เอง ไม่เกี่ยวกับเรื่อง
อำนาจเหนือธรรมชาติใดๆ ทุกข์คือปัญหาของมนุษย์เอง สมุทัยคือเหตุเกิดของ
ทุกข์ นิโรธ คือความดับทุกข์ มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หลักนี้เป็น
หลักสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องปัญหาของมนุษย์และการแก้ปัญหา
ของมนุษย์เองทั้งสิ้น

(2) หลักชั้น 5 คือหลักที่แสดงถึงภาวะของชีวิตว่า เป็นสิ่งที่เกิดจาก
องค์ประกอบต่างๆ มาประชุมกันเข้า และมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
สุดแต่ว่าองค์ประกอบเหล่านั้นจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ตามความสัมพันธ์แห่ง
เหตุปัจจัย

(3) หลักปฏิจจนสมุบาท คือหลักแห่งเหตุและผล ที่แสดงกระบวนการ
แห่งความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ตามกระแสความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย เหตุ
หมายถึงตัวการใหญ่ที่ทำให้สิ่งนั้นเกิดขึ้น ปัจจัยหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่ช่วยหนุนให้
เกิด เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นมีไข่มุ่แต่เหตุอย่างเดียว ต้องมีปัจจัยด้วย ปัจจัย
แวดล้อมนั้นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก

(4) หลักไตรลักษณ์ คือหลักที่มุ่งให้มนุษย์มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หลักนี้กล่าวถึง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางจริยธรรมเป็นอย่างมาก

(5) หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง คือหลักที่มุ่งให้มนุษย์เว้นจากการหมกมุ่นมัวเมา และการทรมาณตัวเองให้ลำบาก โดยเว้นจากการประพฤติดีที่ตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป มรรคนั้นเป็นทางสายเดียวแต่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ส่วน ถ้าออกมาในรูปการอบรมก็เป็นไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา

ถ้าเราจะนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในทางปฏิบัติ เราต้องนำหลักใหญ่ทั้ง 5 อย่างมาพิจารณาหลักบางหลัก แม้เป็นเรื่องเดียวกัน แต่เราพิจารณาคนละแง่ เช่น หลักมัชฌิมาปฏิปทานั้น เป็นส่วนหนึ่งของหลักอริยสัจ 4 แต่เราแยกออกมาพิจารณาต่างหาก เพราะเป็นที่รวมของข้อปฏิบัติหรือจริยธรรมของพระพุทธศาสนา ในที่นี้จะขออธิบายเฉพาะหลักไตรสิกขา ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์โดยเฉพาะ การพัฒนาการศึกษาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องเน้นที่ตัวมนุษย์ โดยยึดเอามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง ไม่ใช่เน้นที่วัตถุภายนอก

5. การพัฒนาการศึกษาตามหลักไตรสิกขา

การเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างแท้จริง เนื่องจากกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักของไตรสิกขานี้ มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความสืบเนื่อง และเป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกัน อีกทั้งยังเป็นหลักวิชาทางการศึกษาที่คงความทันสมัยมาจนทุกวันนี้ สามารถนำหลักการศึกษาของสากกลมาเปรียบเทียบได้ตลอดกระบวนการ การจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด หากมุ่งหมายเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมให้สมบูรณ์ด้วยความสงบ

และอิสรภาพแล้วไซ้ การจัดการศึกษาเหล่านั้นจะมีความสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานี้เสมอ

ดังนั้น คำศัพท์ในพระพุทธศาสนาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับ การศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ศึกษานั้น ล้วนเป็นคำที่แสดงว่า ผู้ศึกษาต้องศึกษา โดยการฝึกหัด ฝึกฝน อบรมตนทั้งสิ้น เช่น สิกขา – ข้อปฏิบัติ ฝึกหัด อบรม ภาวนา – การฝึกอบรมให้เจริญ ภาวิต – ผู้ที่ได้ฝึกอบรมให้เจริญแล้ว วินย – หลักกำกับความประพฤติ วินิต – บุคคลที่ได้ฝึกความประพฤติดีแล้ว เป็นต้น การศึกษาตามหลักไตรสิกขา จึงเน้นที่การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองอย่างจริงจัง เป็นลำดับ และต่อเนื่อง จนบรรลุจุดประสงค์แต่ละระดับ คือประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในอนาคต และประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับ

ในขณะที่การจัดการศึกษาปัจจุบันได้เน้นถึงความเจริญของศาสตร์สาขาต่างๆ และสนใจที่จะพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อแสดงถึงความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ดังจะเห็นได้จากความพยายามที่จะค้นคว้า วิเคราะห์ ประดิษฐ์ และวิจัย สิ่งแวดล้อมของโลกนี้จนถึงจักรวาลและอวกาศนั้น พระพุทธเจ้ากลับแสดงว่าการศึกษาที่แท้จริงนั้นคือการค้นคว้า วิเคราะห์ตนเอง และเน้นที่การฝึกหัดอบรมตนเองก่อน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ทณโต เสฏฺโฐ มนุสฺสเสสุ” มนุษย์ผู้ฝึกตนได้แล้วเป็นผู้ที่ประเสริฐสุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย (ขุ.ธ. 25/33/48) พระองค์ทรงเห็นว่ามนุษย์นั้นสามารถจะพัฒนาตนเองได้ ศักยภาพสูงสุดของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้หากเขาสามารถฝึกหัดอบรมตนโดยมรรควิธีอันถึงพร้อมด้วยองค์แปด แม้กระนั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ปฏิเสธต่อการค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย ทางวัตถุและธรรมชาติแวดล้อม แต่พระองค์ทรงตั้งจุดประสงค์ของการศึกษาที่แท้ว่าการค้นพบและการควบคุมตนเองได้ทั้งกาย วาจา และจิต จนบรรลุอิสรภาพที่สงบเย็นของชีวิตนั้น มีความสำคัญกว่าการค้นพบทางวัตถุและการควบคุมสิ่งแวดล้อมทั้งจักรวาล

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกหัดอบรมกายวาจาและจิตของมนุษย์ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตที่ดีโดยใช้ปัญญาและด้วยวิถีทางเดินสายกลางอันสุจริตชอบธรรมซึ่งอำนวยความสะดวกทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม คำนิยามดังกล่าวนี้ถ้าจะใช้ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ไตรสิกขาคือการฝึกปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยวิธีของมัชฌิมาปฏิปทา คือ มรรคมีองค์ 8 เพื่อบรรลุรูปมัตถประโยชน์อันได้แก่ นิพพาน คือความดี สงบ เย็น หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง

วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ (2538, น.22) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาไว้ดังนี้ การที่ผู้ศึกษาจะบรรลุความสำเร็จในระดับใดระดับหนึ่งของการศึกษานั้น ต้องขึ้นอยู่กับความพยายามของผู้ศึกษา Self-effort ซึ่งธรรมชาติที่แท้จริงของการศึกษาในทรรศนะของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การไม่เลือกชั้นวรรณะ เล็งประโยชน์และความสุขที่ทั้งตัวเองและเพื่อผู้อื่น มีลักษณะเป็นการพัฒนาทั้งกายและจิต เป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ตามลำดับ อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อกำจัดกิเลสทั้ง 3 ประเภท อันเป็นตัวก่อปัญหา ความยุ่งยากวุ่นวาย ถ้าผู้ใดทำได้ผู้นั้นย่อมถึงความสงบอย่างยิ่ง เพราะได้พัฒนาตนตามแผนพัฒนาได้สำเร็จตามเป้าหมายที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้แล้ว

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542, น.11-25) ได้อธิบายหลักไตรสิกขาในตอนที่ว่าด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ไว้ว่า

อริศัลสิกขา หมายถึง ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทั้งกาย วาจา และอาชีวะ

อธิจิตสิกขา หมายถึง ความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำใจให้สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ

อธิปัญญาสิกขา หมายถึง ความรู้ทั่วไป ปรินิพพานรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้หยั่งแยกได้ในเหตุผลดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น รู้ที่จะจัดแจงจัดสรรจัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง

พุทธทาสภิกขุ (2527, น. 76) ได้สรุปความหมายของไตรสิกขาว่า ศีล เป็นความถูกต้องของระบบวัตถุ คือ กาย วาจา สมาธิ เป็นความถูกต้องของระบบจิต เป็นการพัฒนาคูณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต ส่วนปัญญานั้นคือ ความถูกต้องของระบบปัญญา ทำให้มีความรู้ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

จากความหมายของไตรสิกขาและการอธิบายถึงศีล สมาธิ ปัญญา ดังกล่าวข้างต้น ถ้านำแนวคิดของการศึกษาสมัยใหม่เข้าจับแล้วสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติและมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา

วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา นั้น ผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรค มีองค์แปดหรือมัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่

1. การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีล ด้วยสัมมาวาจา-เจรจาชอบ สัมมากรรม-การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ-การเลี้ยงชีพชอบ
2. การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิ ด้วยสัมมาวายามะ-ความเพียรชอบ สัมมาสติ-การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ-การตั้งจิตมั่นชอบ

3. การฝึกหัดอบรมตนให้มีปัญญา ด้วยสัมมาทิฐิ-การเห็นชอบ และ สัมมาสังกัปปะ-การดำริชอบ

กระบวนการศึกษาตามหลักของไตรสิกขา¹ มีลักษณะที่เด่นและใช้เป็น ทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ ดังที่สรุปวิเคราะห์เป็นข้อ ๆ คือ

1. ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัด อบรมตนด้วยตนเอง ศีล สมาธิ และปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดู หรือการบอกเล่า ต้องเรียนรู้ด้วยการกระทำ เรียนรู้ด้วยการคิด การควบคุม เรียนรู้ด้วยความอดกลั้น อดทน ข่มใจ และเรียนด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมาประเมินให้ได้

2. เรื่องจาก ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละ สิ่งที่ควรละ และเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขา นี้ จึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากผู้เป็นกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียง นั้นไม่ได้ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญา ฝึกฝนไปที่ละขั้น จนสามารถวินิจฉัยแยกแยะ สิ่ง สิ่งชั่ว (อย่างที่เราเรียกว่า รู้ผิดชอบชั่วดี) และละเว้นสิ่งชั่วเพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรม และมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

3. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมตนที่เป็นขั้นตอน สืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ย้ายไปสู่สิ่งที่ ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยการควบคุมความประพฤติของตนทาง กายและทางวาจา นั้นเป็นกระบวนการที่สังเกตเห็นได้ชัด เหมือนการกำจัดเศษ สวะทั้งหลายที่ลอยมาตามสายน้ำ การกำจัดกิเลสอย่างกลางที่รู้มั่งใจคือ นิเวศน์ต่างๆ เหมือนการกรองดินโคลนกรวดทรายที่ปะปนอยู่ในน้ำนั้น หากสังเกต อย่างตั้งใจก็จะมองเห็นได้ ครั้นผู้ศึกษาฝึกปฏิบัติต่อไปจนสามารถกำจัดกิเลสอย่าง ละเอียดที่ฝังลึกแอบซ่อนอยู่ในกมลสันดานเสียได้ ก็เหมือนกับการกลั่นน้ำที่แม้จะ

ดูใส แต่มีละอองตกตะกอนนอนก้นอยู่ให้บริสุทธิ์สะอาดผู้ที่ฝึกหัดอบรมตนตามกระบวนการนี้จึงเรียนลัดไม่ได้ หลอกตนเองและผู้อื่นไม่ได้ และผู้ที่เรียนได้สำเร็จต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาและใช้ปัญญาจนได้รับปริญญา 3 คือ ญาตปริญญา การกำหนดรู้สภาวะลักษณะ ตีรณปริญญา การกำหนดรู้สามัญลักษณะ และปหานปริญญา การกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

4. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไป

ผู้ที่มีความสนใจศึกษาหลักไตรสิกขา และเจาะลึกในกระบวนการของศีลสมาธิ ปัญญา ให้ละเอียดลึกซึ้งทั่วถ้วน จะเกิดความอัสจรรย์ใจในความประสานสอดคล้องของกระบวนการศึกษา ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้อย่างเป็นระบบด้วยพระปัญญาคุณอันสูงส่งสุดประมาณไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎี หลักการ หรือศาสตร์ที่เป็นสากลในปัจจุบัน ข้อใดมากำหนดก็จะสามารถวิเคราะห์และมองเห็นรูปแบบการศึกษาที่แท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์อย่างไม่มีข้อสงสัย

6. องค์ประกอบที่ช่วยให้เกิดไตรสิกขา

ก่อนที่จะถึงไตรสิกขา จะต้องมียोगค์ประกอบอื่นๆ ช่วยในการฝึกอบรมทั้งที่เป็นองค์ประกอบทางสังคม และองค์ประกอบภายในบุคคล คือ

1. ปรโตโมสะที่ดี โดยเฉพาะกัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี

2. โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน ซึ่งควบคู่ไปกับองค์ประกอบภายนอก ได้แก่การใช้ความคิดถูกวิธีหรือรู้จักคิด คือ คิดแยกแยะ

และคิดสืบสาวให้ถึงต้นตอตามหลักความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบและเหตุปัจจัยต่างๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542, น. 11-25)

ในการศึกษา ครุฑนอกจากเป็นสิปปทาย (ผู้ให้หรือถ่ายทอดศิลปวิทยา) แล้วจะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรด้วย ช่วยนำให้เด็กใช้ความคิดที่ถูกวิธีและช่วยให้รู้จักคิด รู้จักหาเหตุผล ก็คือช่วยให้เด็กเกิดโยนิโสมนสิการ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรช่วยสร้างโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นแก่เด็ก เด็กจะถูกชักจูงไปในทางไม่ดีได้ง่าย ซึ่งอาจเกิดจากการที่ตนเองไม่รู้รู้จักคิดก็ตาม หรือปัจจัยภายนอกเหนี่ยวนำก็ตาม

ในทางปฏิบัติ การสร้างคุณธรรมตามระบบ จึงต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งและการสร้างสมคุณธรรมภายใน โดยเฉพาะการรู้จักคิดรู้จักวางใจต่อสิ่งต่างๆ ของเด็กเองส่วนหนึ่ง หลักที่กล่าวนี้จะเห็นได้จากข้อธรรมต่างๆ ที่นำมาประยุกต์ เพื่อให้เหมาะกับบุคคลและสถานการณ์ที่จะนำไปปฏิบัติ เช่น จักร 4 มงคล 38 เป็นต้น การปฏิบัติทั้งปวงมุ่งเพื่อไปสู่จุดหมายที่เรียกว่า วิมุตติ คือ ภาวะที่เป็นอิสระเสรีอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้บุคคลหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นทางร่างกายและทางจิตใจ ทั้งทางสังคมและส่วนบุคคล มีความพร้อมอย่างแท้จริงที่จะเสวยผลของความเป็นชีวิตโดยสมบูรณ์ มีคุณสมบัติครบทั้งอรรถัตถสมบัติและปรัตถปฏิบัติ

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการที่ประเทศไทยเร่งพัฒนาในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ ตลอดทั้งระบบการศึกษา เพื่อให้ทัดเทียมกับนานาประเทศทางตะวันตก พร้อมทั้งรับวัฒนธรรมจากตะวันตกมาอย่างต่อเนื่อง และจากผลพวงของการพัฒนานั้น ทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว ซึ่งดูเหมือนจะเจริญเฉพาะทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว

เท่านั้น ในขณะที่จิตใจของคนในสังคมกลับตกต่ำลงทุกขณะ ตามมาด้วยสารพัดปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวัน และลูกหลานบานปลายกลายเป็นความสูญเสียที่เข้าขั้นวิกฤติท่ามกลางความเรียกร้องหาศีลธรรม จริยธรรมของผู้คนในสังคม ข่าวดังและเยาวชนติดยาเสพติด ก่อเหตุทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายจนบาดเจ็บ และหลายครั้งที่ถึงกับมีคนเสียชีวิต การเที่ยวเตร่ในเวลาค่ำคืน ตึ่มเหล้า สูบบุหรี่ ปัญหาโสเภณีเด็ก และมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรที่นำไปสู่การทำแท้ง และการติดเชื้อเอดส์ มีให้เห็นไม่เว้นแต่ละวัน นับเป็น “วิกฤติทางศีลธรรม” ที่น่าห่วงใยอย่างยิ่ง

ดังนั้น พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 รัฐควรจะนำหลักธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว มาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนกันทั่วประเทศตามความในมาตรา 27 วรรคแรกแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ว่า “ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย **ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ** การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ” ในที่นี้คำว่า “ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ” หมายถึงความเป็นคนดีมีศีลธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ รัฐควรจัดหลักสูตรการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนา หรือนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษา เพื่อกอบกู้วิกฤติทางศีลธรรมในสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดีขึ้น ด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

1. คนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ
2. คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทย ควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ และเป็น

สภาพแวดล้อมของสังคมไทย เพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนร่วมของตน ในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสามกลมกลืน และได้ผลดี

3. สังคมไทยอาศัยพระพุทธรูปศาสนา เป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบ จริยธรรมตามหลักพระพุทธรูปศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตลอดมา คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

การศึกษาพระพุทธรูปศาสนานั้น อาจจัดแยกออกได้เป็น 2 หมวดใหญ่คือ

1. การศึกษาภาคเนื้อหา ได้แก่ ข้อมูลความรู้หรือสิ่งที่ควรรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งคนไทยและพุทธศาสนิกชนควรจะต้องรู้ตามสมควรแก่ฐานะของตน และเพื่อความเป็นชาวพุทธที่ดี เช่น พุทธประวัติ ประวัติศาสตร์พระพุทธรูปศาสนา ความรู้เกี่ยวกับสถาบันพระพุทธรูปศาสนา วัฒนธรรมประเพณีไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา และหลักธรรมคำสอนในพระพุทธรูปศาสนา

2. การศึกษาภาคปฏิบัติการ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งพร้อมที่จะอยู่ร่วมด้วยดีและมีส่วนในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะรู้จักนำหลักคำสอนของพระพุทธรูปศาสนามาใช้ปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาวิกฤติทางสังคมไทยได้

อย่างไรก็ตาม หากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานหันกลับมาทบทวนข้อผิดพลาดในอดีตแล้วหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยยึดการศึกษาที่มีพระพุทธรูปศาสนาเป็นพื้นฐานทุกกลุ่มสาระ จึงเป็นที่หวังว่าสภาวะวิกฤติทางศีลธรรมในสังคมไทยคงจะลดลง และแนวนโยบายแก้ไขวิกฤติทางศีลธรรมของผู้บริหารศึกษาธิการในปัจจุบัน คือมุ่งเน้นไปที่บทบาทของวัด บ้าน และโรงเรียน ให้มีส่วนร่วมในการเข้ามาขัดเกลาจิตใจของเด็กและเยาวชน และ

พื้นการสอนพระพุทธศาสนาวันทอดิยให้จรงจรงมาขึ้น พร้อมกับสร้างครอบครวัให้เข้มแข็ง ให้พ่อแม่พาลูกไปวัดฟังเทศน์ฟังธรรมร่วมกัน คงจะเป็นรูปธรรมมากกว่าเป็นนามธรรมทางความคิดมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

เอกสารอ้างอิง

จันทรานี สงวนนาม. (2553). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*.

กรุงเทพฯ : บุ๊คพ้อย.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2528). *ปรัชญาการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2534). *ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย*.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *พระพระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*.

กรุงเทพฯ: การศาสนา.

พุทธทาสภิกขุ. (2527). *การศึกษาคืออะไร*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ*

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจิตร เกิดวิสิษฐ์. (2538). *พุทธปรัชญากับการศึกษา*. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 2 (3), 22-41.

ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร. (2526). *ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สาโรช บัวศรี. (2529). *การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เจริญผล.

อำพล บุคดาสาร. (2559). *ปรัชญาการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์แนวพุทธปรัชญา*.

กรุงเทพฯ : โปร์เท็กซ์.